

Toetsen van begrijpend lezen bij dyslectische leerlingen

Uit vele reacties blijkt dat scholen, zorgverleners en ouders moeite hebben met de procedure rond het toetsen van begrijpend lezen bij dyslectische kinderen. De standaard-richtlijnen vanuit Cito en de instructie en de handhaving door de Inspectie worden voor het toetsen van kinderen met een ernstige vorm van dyslexie vaak als te strikt ervaren. Er is echter een verantwoorde manier voor scholen en Inspectie om hulpmiddelen bij toetsing in te zetten. Dit document wil hierover meer duidelijkheid geven.

De zwakke technische leesvaardigheid van dyslectische leerlingen geeft vaak aanleiding tot inzet van hulpmiddelen, zoals auditieve ondersteuning (bijvoorbeeld via voorleessoftware) bij het lezen van teksten in de dagelijkse lespraktijk. Op deze manier worden de ernstige technische leesproblemen enigszins gecompenseerd en kunnen kinderen met dyslexie toch op een relatief snelle manier tot een redelijk niveau van tekstbegrip komen. Nu is het de vraag of bij toetsen voor begrijpend lezen de zwakke technische leesvaardigheid ook gecompenseerd mag worden.

Cito adviseert om in principe geen hulpmiddelen toe te staan bij het afnemen van de toetsen uit het Cito Volgsysteem primair en speciaal onderwijs. Hiervoor worden twee redenen genoemd:

- a) Bij inzet van hulpmiddelen bij het afnemen meten de toetsen niet meer precies dat waarvoor ze bedoeld zijn. Zo is de maat voor begrijpend lezen een combinatie van de mate van taalbegrip en de mate van technische leesvaardigheid. Bij compenseren voor de technische leesvaardigheid, bijvoorbeeld door het voorlezen van de tekst, verandert daarmee ook de interpretatie van de toetsscore voor begrijpend lezen.
- b) De resultaten van leerlingen op de toets zijn bij aangepast toetsen niet meer af te zetten tegen een landelijke normgroep; alleen de vordering van de leerling ten opzichte van zichzelf bij een eerdere meting kan worden vastgesteld.

Het lijkt er op dat dit advies geleid heeft tot schoolbeleid en Inspectierichtlijnen die aangeven dat een hulpmiddel of voorlezen *nooit* wordt toegestaan. De Inspectie geeft in sommige gevallen ook actief uitvoering aan het toezicht op dit beleid.

Deze interpretatie van het advies is echter niet juist. Ook Cito onderschrijft dat scholen soms bewust de keuze maken om de afnamecondities verder aan te passen dan voor de validiteit en betrouwbaarheid van de uitkomsten gewenst is en dat dit geen probleem hoeft te zijn *mits* de gebruikers zich dan goed realiseren dat de consequentie is dat de uitkomsten geen valide en betrouwbare meting geven van de vaardigheid waarvoor deze is ontwikkeld. Cito benadrukt dat het in die gevallen belangrijk is de gewijzigde afnamecondities goed vast te leggen én ook te communiceren naar derden die de resultaten willen gebruiken (bijvoorbeeld een nieuwe school of een orthopedagoog) zodat de uitkomsten goed geïnterpreteerd kunnen worden.

Welke aanpassingen zijn er voordat wordt overgegaan op gebruik van hulpmiddelen bij het toetsen?

In de flyer van Cito 'Het afnemen van toetsen bij leerlingen met dyslexie'

<http://www.cito.nl/~media/cito_nl/files/primair%20en%20speciaal%20onderwijs/cito_flyer_afnemen_toetsen_dyslexie.ashx> wordt aangegeven welke aanpassingen toegepast mogen worden zonder dat de resultaten te sterk beïnvloed worden. Het gaat hierbij om:

- meer tijd geven om de toets te maken;
- de toets in meerdere delen afnemen
- het vergroten van de te lezen tekst van A4 naar A3
- een toets van een lager niveau afnemen dan de standaard toets van het afnamemoment, het toetsen op maat.

Voor meer informatie over deze specifieke mogelijkheden wordt verwezen naar de Cito-uitgave 'Wegwijzer toetsgebruik bij leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften'.

<http://www.cito.nl/~media/cito_nl/files/primair%20en%20speciaal%20onderwijs/cito_wegwijzer_toetsgebruik_specifieke_onderwijs_behoeften.ashx>

Wanneer kan overgegaan worden het gebruik van compenserende hulpmiddelen?

In uitzonderlijke gevallen kan het zinnig of zelfs noodzakelijk zijn om een toets onder aangepaste condities af te nemen. Heel specifiek hebben we het dan over leerlingen met ernstige dyslexie vanaf groep 5, die in het onderwijs ook al gebruikmaken van voorleessoftware of aanpassingen en die onvoldoende in staat zijn een tekst zelfstandig technisch te doorgronden.

Bij leerlingen met ernstige dyslexie kan de technische leesvaardigheid namelijk zo zwak zijn, dat dit de score op een toets voor begrijpend lezen volledig bepaalt. Deze score is daarmee niet meer informatief, de toets meet in dat geval ook niet wat hij moet meten nl. het concept 'begrijpend lezen van tekst'. Bij sommige leerlingen is de technische leesvaardigheid zo zwak dat zij helemaal niet aan tekstlezen toekomen. Afname van de toets voor begrijpend lezen wordt daarmee onmogelijk of zeer belastend voor de leerling. Ook vergelijking met de normgroep levert in dat geval niet meer informatie op, omdat de leerling blijvend in de laagste normgroep scoort.

Als uit de dagelijkse lespraktijk blijkt dat de dyslectische leerling wel tot 'tekstbegrip' (informatie afleiden uit geschreven teksten) komt met inzet van compenserende hulpmiddelen, kan het zinnig zijn om zicht te krijgen op de mate van tekstbegrip en de ontwikkeling daarvan. Bij ernstig dyslectische leerlingen ligt het immers voor de hand dat in hun verdere schoolloopbaan (in de bovenbouw van het PO en verder in het voortgezet onderwijs) veel van de informatie uit geschreven bronnen met inzet van hulpmiddelen verworven zal moeten worden. Om zicht te krijgen op deze mate van tekstbegrip is het nuttig om de toets voor begrijpend lezen in voorgelezen vorm of met auditieve ondersteuning af te nemen. Dit moet echter wel altijd worden vastgelegd in een rapportage, zodat ook derden weten hoe de uitkomsten geïnterpreteerd kunnen worden.

Voorwaarden voor rapportage van de aangepaste toetsafname

- De aangepaste afnameconditie wordt concreet omschreven en met onderbouwing vastgelegd.
- In de onderbouwing wordt aangegeven welke hulp gegeven wordt om het probleem met technisch lezen te verminderen of wordt aangegeven op basis van welke hulp wordt geconcludeerd dat het kind een voldoende niveau van technisch lezen niet zal bereiken.

Gedeelde verantwoordelijkheid

Alle betrokkenen -- ouders, school, zorgverleners en Inspectie -- hebben een taak in het voorkomen van overmatig of onjuist gebruik van aanpassingen. De mogelijkheid is slechts bedoeld voor die leerlingen bij wie sprake is van ernstige dyslexie en van wie aannemelijk gemaakt kan worden dat zij door het op de gangbare wijze toetsen gedemotiveerd raken of sociaal-emotionele problemen ondervinden. Scholen dienen hier zelf verantwoord mee om te gaan en de Inspectie heeft een taak om hier op toe te zien.